

ВИТОМИР МИТЕВСКИ
Философски факултет
Скопје

УДК 807.-05 ПМД

АКАДЕМИК МИХАИЛ Д. ПЕТРУШЕВСКИ (1911–1990)

Болно одекна веста за смртта на професорот Михаил Д. Петрушевски (27.2.1990), меѓу нас, македонските класични филолози. Многумина од нас почувствуваа дека губат некаков дел од себе си, од сопствената духовност. Малку е да се каже дека е тој родоначелник на класичната филологија кај нас. Можеби вистинскиот збор е – заеднички учител, духовен татко пред кој секој од нас се чувствува задолжен, непосредно или посредно. Трагите на неговото дело во Македонија се препознатливи на прв поглед, веќе во тематската определба на научните иследувања. Во прилог на ова тврдење доволно зборуваат одбранетите докторати на Скопскиот универзитет од областа на микенологијата, хомерските студии и Прличев како и изворното аристотеловско сфаќање на систематата на прагмите. Тоа се области кои јасно го омеѓуваат научниот интерес и дело на професорот Петрушевски, доволно нагласени за да можеме да зборуваме за вообличување на една скопска школа по класична филологија.

За основоположникот и долгогодишниот одговорен уредник на *Жива Антика*, професорот Петрушевски, опширно се пишуваше по повод неговата седумдесетгодишнина (Ж. А. XXXI). Во оваа прилика, нека ни биде допуштено да се навратиме само на неколку поважни дати од неговиот живот и на преведувачкиот опус што го означи последното десетлетие од дејноста.

Роден е 1911 година во Битола. Завршил класична филологија на Философскиот факултет во Белград. Едно време работи како професор во родниот град, а 1938 година е примен за асистент на Философскиот факултет во Белград каде докторирал 1940 г. На барање на Владата на НР Македонија е назначен за член на Комисијата за организирање на Скопскиот универзитет и 1946 година станува прв декан на Философскиот факултет во Скопје. Во 1949 година е продекан, а ректор на Скопскиот универзитет е во 1956 година. Во меѓу-

време ја основа Катедрата за класична филологија и благодарение на неговата постојана грижа таа брзо се развива и се здобива со углед во земјата и странство. Во 1950 година го организира издавањето на *Жива Антика*, единственото сојузно списание за класична филологија во Југолавија, кое од 1957 година прераснува во меѓународно.

Во својата научна дејност, професорот Петрушевски се зафаќа со најкрупните и најсложените проблеми од областа на класичната филологија, како на пример таканаречената „трагична катарса“, класичниот грчки јазик, индоевропските палатали, хомерскиот јазик, глосите на Хесиј и т.н. При нивното решавање тој пројавува инвентивност и храброст на која укажуваат истакнати научници.

Последните десет години од животот на професорот Петрушевски ги одбележуваат два препеви од вонредна важност за македонската култура.

Првиот е Хомеровата *Илијада* (објавен 1982 г.), извор на духовно задоволство за многу генерации вљубеници во античката мудрост и уметност. Како впрочем во својата севкупна научна работа и овде професорот Петрушевски пристапува темелно и систематично. На завршниот, целосен препев на *Илијада* му претходеа над триесет години подготовки и обиди (првиот избор од Хомер се појави 1952 г.). Тој грижливо собира и запишува специфични зборови запазени во говорот, поетски изрази и фрази од народната поезија, разни дијалектни форми во македонскиот јазик, сè со намера адекватно да го изрази богатството на хомерскиот свет и јазик. Во тоа посредување меѓу Хомер и македонскиот читател, од особено значење е еден сплет од среќни околности, а имено тоа што нашиот препејувач е исклучителен познавач како на македонскиот така и на грчкиот јазик во сите облици на неговата историја. Редок е случајот во една личност да се слејат две такви способности, но наедно тоа е и основна претпоставка за рожба на големите препеви – резултатот е свезден проблем над нашата култура.

Препевот на *Илијада* нема свои вистински претходници во метриката. Затоа со право се укажува на пионерската работа на професорот Петрушевски. Наспроти спонтаните хексаметроиди во народната и делумно во уметничката поезија, во нашиот препев среќаваме свесно и осмислено изградени хексаметри. На навалата на дактилите која произлегува од говорниот ритам на македонскиот јазик препејувачот се спротивставува на повеќе начини со цел да внесе ритмичка разновидност во стихот. Освен замена на дактилите со трохеи среќаваме и контракции, елизии а и употреба на разновидни стилистички средства (алитерација, ономотопеја, синоними и др.). Напоредно со оригиналната метрика, низ препевот се

пројавува македонскиот јазик во хомерско руво. Во таа сми-сла се среќаваме со многу архаизми, застарени падежни форми или зборови (нпр. жернов = воденичен камен, сахне = суши) и дијалектни форми (од охридскиот и битолскиот говор: мекото л нпр. во *болка* = болка или гласот х нпр. во *нихни* = нивни). Следејќи го примерот на Прличев кој настојуваше своите поеми да ги „облече во старата хармони-ја“ преку создавање пред сè сложени епитети од хомерски тип, нашиот препејувач внесува неологизми како: *далънометец* = оној што далеку фрла стрели (за Аполон) или *красногриви* за коњите. Оваа постапка на препевот на *Илијада* му дава животност, сочност, колорит, соодветни на разноличието на Хомеровиот јазик. Посебна придобивка е што на овој начин е сочувано од заборава богатството заборава и форми од македонскиот јазик.¹

Поемата *Мартолозот* од Григор Прличев е вториот голем препев од споменатиов период (објавен 1983 г.) во кој доаѓа до израз оригиналниот пристап на професорот Петрушевски. Зад овој наслов всушност се крие поемата позната од порано под името *Сердарот*. Нејзиното преименување во превод е базирано врз некои индикации на самиот поет и традициите на македонскиот говорен јазик. Породен во тој дух, препевот е на трагата на веќе остварените резултати во *Илијада* што може да се открие во бројните старински, дијалектни форми и неологизми. Посебна одлика на критичкото издание на делото на Прличев е запазувањето на оригиналниот јамбски ритам.

За Југославија и светот, професорот Михаил Д. Петрушевски претставува врвен класичен филолог, сериозен научник. За нас, луѓето што имавме среќа да бидеме поблиски со него, тој е нешто далеку повеќе. Пред сè како човек.

Откако отиде во пензија, тој остана тесно приврзан кон својата Катедра и луѓето што работат на неа. Знаев од колегите како тој со својата благородна сопруга, професорката Душица, радо ги прима во својот дом давајќи им помош и совети во нивната научна и секојдневна работа. И самиот неколку пати имав прилика да ја почувствувам топлината на нивното гостопримство. Секогаш ќе ја носам сликата на ведриот професор кој стрпливо ги ислушува моите размислувања за проблемите со кои се среќавам во научната работа давајќи ми оштроумни сугестии, иако верувам, не секогаш му

¹ Опширно и студиозно за ова пишува професорот Петар Хр. Илиевски во: *Македонска „Илијада“*, Литературен збор, год. XXX (1983) кн. 3 стр. 43–58 и *Метричко-ритмички особености на македонскиот преводен хексаметар*, Жива Антика, том XXXIII/1 (1983) стр. 63–82, од кој извор и самиот се ползував.

беше тоа лесно со оглед на влошената здравствена состојба во последните години.

Дури и кога физичките сили почнаа сè повеќе да го напуштаат, тој не можеше да ја одбие поканата да одржи предавање во нашето Друштво за антички студии за проблемот што сиот живот го преокупираше – Аристотеловата катарса. Видливо изнемоштен, воден од двајца под рака, тој влезе во амфитеатарот каде што требаше да зборува. Забележувајќи ги бројните слушатели, наеднаш живна, радоста на учителот ги надвладаа тегобите на болеста. Иако проторијата веќе беше исполнета до последно место, на вратата навираа нови групи студенти. На таа глетка, еден збор спонтано му излета од уста. Рече тивко: „Придај Боже . . .“ Тоа го слушнаа само оние што беа најблизу до него, а јас го доживеав како аманет.

БИБЛИОГРАФИЈА НА ОБЈАВЕНИТЕ ТРУДОВИ
НА АКАД. МИХАИЛ Д. ПЕТРУШЕВСКИ
ОД 1981 ГОДИНА

1981

197. *Epski jezik Homerovih pesama i „ahajski“ dijalekat mikenske epohe.* – Godišnjak Centra za balkanološka ispitivanja, Sarajevo, 1981, 17, str. 83–96.
198. *За полемиката на Г. С. Прличев со Т. Орфанидис.* – Прилози, МАНУ : Одделение за општествени науки, 1981, XII, 1–2 стр. 5–23.

1982

199. *Илијада / Хомер ; препев, предговор, увод и објасненија Михаил Д. Петрушевски.* – Скопје : Македонска книга, 1982, – 451 стр.

1983

200. *Мартолозот / Григор С. Прличев; од грчкиот оригинал препеал Михаил Д. Петрушевски.* – Скопје : Македонска книга, 1983, – 116 стр.

1985

201. *Мус. pa-ra-ku.* – *Živa Antika*, 1985, 35, 1–2, str. 94.

1986

202. *Nochmals zu myk. po-ro-po-i.* – *Festschrift für Ernst Risch zum 75. Geburtstag.* – Berlin; New York : Walter de Gruyter, 1986, str. 297–299.
203. *За целта на поетиката и на трагедијата според Аристотел.* – Годишен зборник на Филозофскиот факултет, 1986, 13(39), стр. 243–273.